

Portada del darrer número d'Omnis cellula

NATURA NATURAL

Article a la revista Omnis cellula, 2007

Omnis cellula és part de la frase *Omnis cellula e cellula*, que va dir el naturalista i metge **François Vincent Raspail**, i que va popularitzar **Rudolf Virchow**: "tota cèl·lula prové d'una altra cèl·lula" (1858). És una frase molt popular entre els biòlegs, i el nom d'una revista semestral de divulgació de la biologia en català, l'òrgan oficial de la Societat Catalana de Biologia, de l'Institut d'Estudis Catalans, i dirigida per **Hèctor Ruiz**. Es va publicar entre 2002 i 2012.

El breu article adjunt és un més en la defensa de la precisió del llenguatge, i en l'ús adequat del terme "natural", polisèmic i usat per la ciència, la publicitat i pel llenguatge comú amb significats diferents.

NATURA NATURAL

Escrit per

Claudi Mans

Departament d'Enginyeria Química
de la Facultat de Química de la Universitat de Barcelona

Segons el Gènesi, una de les primeres activitats que Adam va fer en la seva condició humana tot just estrenada va ser donar nom a tots els animals i les plantes, i a les cuques i a tot allò que existia a la natura creada per Déu la setmana anterior. Adam, com a bon científic, va fer la primera de les activitats que tot científic fa: un cop identificada una nova espècie, un nou mineral, una nova substància, un nou fenomen, un nou territori, se li dona un nom. Cal que sigui un nom inequívoc, específic, i si pot ser, representatiu de les característiques d'allò identificat. Tallanassos, granit, poloni, radiació, Honduras. Després, la ciència millorarà i sistematitzarà la nomenclatura, fent-la més general i rigorosa. A vegades, no sempre. Hi ha certs termes, un xic més abstractes, que s'inventen per tal d'identificar característiques no tan directament derivades de l'observació. Sostenibilitat, biodiversitat, síndrome de l'edifici malalt, *mobbing*, entropia, són alguns exemples. Però sempre es procura que el terme designi unívocament un concepte.

Malauradament hi ha termes polisèmics. El problema no és la polisèmia en si mateixa.

Ningú no es confon quan demana cargols a la ferreteria o al mercat. Ni quan demana femelles, on sigui que les demani. El problema és la polisèmia quan el terme ha adquirit significats diferents, però ambdós provinents d'un origen comú. Aquesta circumstància es dona més sovint del que sembla, i els publicistes ho exploren per als seus missatges. Exemples d'aquestes paraules: equilibri, tendència, mesura, energia, potència, força... I el terme *natural*.

Mirem al diccionari què vol dir "natural", i ens hi trobarem amb dues accepcions similars, per descomptat relacionades, però en el fons ben diferents. "1. *Natural*: allò propi de la natura d'un ésser"; o bé "2. *Natural*: allò que hi ha a la natura, provinent de la natura, no modificat per l'home". Ja tenim l'embolic. Perquè el concepte de *natura* tant vol dir les característiques genuïnes d'alguna cosa, les primigènies, com vol dir, per oposició a *cultura*, allò existent no creat per l'home.

Quan jo anava a la lleteria a comprar iogurts, ara fa cinquanta anys, només hi havia iogurts. No se'ls qualificava de cap manera. Els feien els de la botiga, o els feia la Danone, i eren

iogurts, simplement. No va ser fins després que van començar a sorgir iogurts amb gustos, i, per distingir-los, a uns els van dir naturals i als altres, de sabor de maduixa o del que sigui. I després en van sortir d'altres amb trossets, i/o ensucrats, i/o edulcorats, i/o descremats, i/o cremosos, i/o amb mermelada, i així fins a l'infinit. Quan els francesos fan una truita a la francesa, no n'hi diuen *a la francesa*, sinó *omelette nature*, allò que en anglès en diuen *plain omelette*. Els catalans, segons això, quan fem crema no n'hauriem de dir *crema catalana*, com ara diu molta gent, sinó *crema natural*, per distingir-la de la crema anglesa, de la crema pastissera, de la crema de llet, de la crema de cacau o de la crema dels convents (x).

Des del punt de vista de la seva elaboració, el iogurt és un producte ben artificial, fet per

l'home, perquè de iogurts no n'hi ha, a la naturalesa. Evidentment que la llet és un producte fornit per la natura, i que els bacteris que fermenten la llet són ferments no creats per l'home. Des del punt de vista dels ingredients, doncs, el iogurt és un producte natural, en la segona accepció del terme *natural*. Seria, doncs, un iogurt natural (simplement iogurt) natural (d'ingredients naturals).

Per altra banda, aquest mateix iogurt fet amb llet de vaques pujades amb els principis de la ramaderia *ecològica* –deixeu-m'ho escriure en cursiva, per respecte a en Margalef– hauríem de dir-ne iogurt natural natural ecològic. Una mica confús, em sembla a mi.

Als iogurts els poden ensucrar amb sucre, que és un producte relativament natural. Aquest

“Des del punt de vista de la seva elaboració, el iogurt és un producte ben artificial, fet per l'home, perquè de iogurts no n'hi ha, a la naturalesa”

Allò important és que sapiguem distingir el missatge que hi ha sota dels termes qualificatius, i que distingim el xantatge emocional que potser porta amagat.

relativament destaca del fet que el sucre és a la planta com a tal molècula, però que per arribar-lo a tenir aïllat cal un procés d'una complicació considerable. Però al iogurt, en lloc de sucre, li poden afegir un edulcorant artificial, com l'aspartam o l'acesulfam, obtinguts per síntesi química –de passada, diguem que beneïda sigui la química, en nom dels diabètics–. Com n'hi hauríem de dir, d'aquest iogurt? Iogurt edulcorat natural artificial. Més confús encara.

En el sentiment de bona part de la població hi ha la creença de què el fabricant o elaborador pretén enganyar-lo, hi ha relativa –o absoluta– desconfiança. Malgrat que el mateix fabricant del qual dubta i desconfia, sigui el mateix que després li subministra un altre producte en el que el consumidor hi té una fe cega. Una mostra més de la síndrome d'incoherència selectiva diacrònica, n'hi podríem dir. Per això els publicistes poden generar els missatges amb total impunitat, jugant amb els dobles sentits de les paraules i amb les dobles expectatives del consumidor. Per això hi ha patates que s'annuncien com a naturals, pernil dolç natural, cafè natural, aigua mineral natural, detergents amb sabó de Marsella natural, perfums naturals...

Acabem-ho de complicar, fet que ens portarà a la simplificació absoluta.

L'home és producte de la natura. És natural naturalment. I, a l'home social, pensar i actuar de forma intel·ligent li és natural: fer-ho així és la seva manera de ser genuïna, és la seva natura. No sé prou etologia per afirmar quina part del comportament social dels animals és genètica i quina procedeix de la socialització, ni tan sols sé si aquesta forma d'enfocar el tema és antiquada o no. Però bé, jo crec que les accions humanes, també les socials, són accions naturals, com a fruit de l'activitat natural d'un ésser natural. Tant les derivades de la seva natura estrictament biològica

com les derivades de la seva natura cultural. I la tecnologia i la ciència i la literatura i l'art són expressions naturals de l'home, tant quan fa un poema, com quan planta una flor, com quan inventa el zero, com quan fa un pont, o un article per a *Omnis cellula*. Perquè per a l'home és natural fer coses, coses artificials, artificis. No és fruit d'una decisió: és espontani. No podem decidir no pensar. Però sí que podem decidir posar-nos en condicions de no pensar, via ingestió de qualsevol cosa que ens permeti evadir-nos de la nostra naturalesa.

Sí, tot plegat són jocs de paraules. Tot es pot dir de la manera simètrica, amb els mateixos arguments que he donat, però aplicats a la inversa. Però tant li fa. És absolutament indiferent que atribuïm a un iogurt la característica de natural o d'artificial. Tot plegat són paraules. Cap dels dos termes ens diu res sobre la bondat del producte, només ens parla de com projectem en la realitat la nostra visió del món.

Allò important és que sapiguem distingir el missatge que hi ha sota dels termes qualificatius, i que distingim el xantatge emocional que potser porta amagat. Perquè la paraula natural no és neutra. En una sola paraula s'hi concentra l'expectativa de tornar al món feliç de la infància, als gustos ja perduts, a la innocència, a uns paisatges idíl·lics imaginats, a l'honoradesa de l'artesà, a la iaia, a menys soroll, a menys incerteses, a menys treball i amb menys responsabilitats... Al paradís perdut i ideal que existeix en la nostra imaginació, i per això el sentim tan nostre, tan real.

Molt bé, no hi ha cap problema en tenir somnis i expectatives, ni que siguin conscientment utòpics. Però cal estar amatent per detectar si sota la paraula que ens ofereix el paradís hi ha la veritat o hi ha un intent de vendre per tal que comprem. Per tal que comprem un producte o una certa visió ideològica del món.

(1) A Espanya, des de fa dos-cents anys, en èpoques de turbulències i guerres civils, faccions armades s'han dedicat a cremar convents i matar-ne els frares i monjos com a forma d'implantar la revolució, o la república, o el que sigui. El meu sogre sempre explicava el mateix acudit, en què un senyor és convidat a dinar a un convent, i per postres li van servir crema. Li va agradar tant que en acabar el discurs d'agraïment, va exclamar: "T'visca la crema dels convents!".